

Мирјана БАЗИЋ

Институт за српску културу – Приштина/Лепосавић

ЗНАЧАЈ И СТАТИСТИЧКИ ПРЕГЛЕД РАДА ПРИШТИНСКЕ ГИМНАЗИЈЕ У ПЕРИОДУ ОД 1919. ДО 1921. ГОДИНЕ*

Апстракт: Циљ рада је да укажемо на етапе развоја приштинске гимназије у периоду од 1919–1921. године. На основу архивске грађе и литературе, која је јако оскудна, акценат је стављен на статистички преглед рада школе у смислу сагледавања: броја наставника, постигнутог успеха код ученика, остварених резултата на крају школске године. Праћењем рада школе, сагледавањем осцилација у раду (да ли је из године у годину забележен напредак или пад ученичких аспирација) и да ли је наставни кадар био адекватан за правилан и успешан рад школе, можемо имати увид о основним аспектима рада приштинске гимназије.

Кључне речи: извођење наставе, успех ученика, број потребних кадрова, школски систем, васпитно-образовни циљеви.

Прошлост Приштине је веома занимљива и бурна. Међутим, у овом кратком излагању немогуће је детаљно изнети историју града. Зато ћемо указати само на оно најбитније – на главне историјске моменте из разних периода.¹ У косовској котлини, која се услед своје величине и издужености одликује полицентричношћу природних саобраћајних линија, лежи град Приштина.² У средишњем делу Косова поља за време римске и византијске

---

* Рад је написан у оквиру пројекта *Материјална и духовна култура Косова и Метохије* (бр. 178028), који је одобрило и финансира Министарство просвете и науке Републике Србије.

¹ Кадри Халими, „Приштина кроз векове“, у монографији *Приштина*, 3.

² Атанасије Урошевић, *О Косову антропогеографске студије и други сисци*, Народна и Универзитетска библиотека „Иво Андрић“, Приштина, 2001, 251.

владавине постојао је велики и важан град Улпијана или Липљан како су га Срби називали. Али од присаједињавања Косова српској Рашкој држави Липљан опада и уместо њега истиче се Приштина.³ Њена прошлост датира још од нашег средњовековног доба, и то од краја XIII века. Као центар трговине и рударства и као престоница српских владара, она је достигла кулминацију у XIV и XV веку. Око 1850. године Приштина постаје средиште, среско место у призренском вилајету, а 1875. године, мада на кратко време, новим уређењем Турске, постаје вилајетско средиште косовског вилајета. С премештајем средишта косовског валије у Скопље 1878. губи нешто од свог значаја, али остаје окружно место све до ослобођења. По ослобођењу је такође била окружно, потом обласно средиште, а од поделе земље на бановине само среско средиште, али ипак значајно, јер је у војној администрацији дивизијски центар, а у културно-просветном погледу важно место са потпуном државном гимназијом.⁴

Један од главних услова отварања потпуне државне гимназије у Приштини јесте просвећивање и културно уздизање народа. Још од 1890. године датирају настојања и покушаји отварања гимназије. Тадашњи Конзулат у Приштини сачинио је званични предлог надлежном министарству. Конзулат је предложио да се у Приштини отвори први разред гимназије као продужни пети разред основне школе са гимназијским програмом, јер за отварање гимназије, поред Скопља и Солуна, према мишљењу конзула, нема финансијских средстава.⁵ Као образложење за овај предлог наводи се, да ученици из Приштине и околине немају где да наставе школовање јер је Богословско-учитељска школа у Призрену препуна, док су друге гимназије много удаљене. До отварања петог разреда при основној школи у Приштини долази школске 1893/94. године. У њој су се поред осталих предмета учили и француски, турски језик, историја старог века, математика и српскохрватски језик. Први разред гимназије у Приштини основан је 1913. године званично (мада се сматра да је основан и раније).⁶ У другој половини школске 1918/19. године отворена је нижа гимназија у Приштини, која је са радом отпочела школске 1913/14. године. Већ 1920/21. године, гимназија у Приштини прераста у потпуну (са шестим разредом).⁷

³ *Исџо*, 188.

⁴ *Исџо*, 190.

⁵ Светозар Чановић, *Српске школе на Косову у XIX веку*, Јединство, Приштина, 1976, 46–47.

⁶ *Исџо*, 47, 92.

⁷ Светозар Чановић, *Специфични проблеми наставе у школама Косова и Мејхохије*, Приштина, 1967, 81.

На основу наређења С. Н. бр. 21168 од 11. децембра 1919. године, поднет је извештај у ком се наводи да је од почетка фебруара исте године у гимназији било шест разреда, сваки са по једним одељењем, сем другог разреда који ће имати два одељења. Свега ће бити седам одељења, ако не буде већег броја ученика за први разред, у супротном ће бити два одељења првог разреда, што ће чинити укупно осам одељења.⁸

За минимум седам одељења, по прописаном плану П. бр. 64 женски рад ће узети сви наставници, а број недељних часова биће из:⁹

Редни број	Предмети	Часови
1.	Хришћанска веронаука	11
2.	Српски	42
3.	Француски	30
4.	Латински	7
5.	Историја	12
6.	Земљопис	11
7.	Јестаственица	12
8.	Физика	3
9.	Хемија	3
10.	Математика	33
11.	Цртање	10
12.	Писање	4
13.	Певање	2
14.	Гимнастика	14

⁸ Архив Југославије, Министарство просвете, фонд 66, фасцикла бр. 849, јединица описа бр. 1274, бр. 625, директор приштинске гимназије Краљевине СХС Живко Ј. Јоксимовић – Министарству просвете, Приштина, 10. јануар 1920. година (у даљем раду коришћена је архивска грађа; документа имају исту сигнатуру: АЈ, фонд 66, фасцикла 849).

⁹ Исто.

Поред предметне класификације, неопходно је указати и на основне карактеристике наставног кадра у приштинској гимназији.

Подаци о наставницима састављени 21. јануара 1920. године¹⁰

Редни број	Име и презиме	Звање	Струка	Прво постављење и број	Прекид у служби	Време службе до 1. јануара 1920. год.	Годишња плата
1.	Живко Ј. Јоксимовић	Директор и професор	Геологија, митологија са јестаственицом	15. II 1900. II. бр. 1423 за професора приправника	Од 15. X 1903. до 19. IX 1908.	14 година, 11 месеци и 12 дана	4.800 дин. <u>600</u> год. 5.400 дин.
2.	Петар Банђејевић	Предметни учитељ	Грчки, латински и историја	7. XI 1893. за наставника Цариградске гимназије	—	26 година, 1 месец и 24 дана	4.800 дин.
3.	Димитрије Фргунић	Предметни учитељ	Француски језик	1. IX 1907. за привременог учитеља језика II. бр. 11931	—	12 година и 4 месеца	3.900 дин.
4.	Катарина Ј. Јоксимовић	Разредна учитељица	Педагошка група на утврђивању српског језика у гимназији	1. I 1908. II. бр. 121 за класну наставницу	—	12 година	2.000 дин.
5.	Трифун Ђукић	Суплент	Српска књижевност и српски језик	21. IX 1914. за привременог предметног учитеља	—	5 година, 3 месеца и 10 дана	1.800 дин.
6.	Драгослав Васиљевић	Привремени учитељ вештина	Играње и свирање	4. X 1914. II. бр. 23028 за хонорарног учитеља вештина	—	5 година, 2 месеца и 28 дана	1.500 дин.
7.	Јулијана Гавриловићева	Привремена учитељица вештина	Женски рад	10. II 1919. II. бр. 1631 за привремену учитељицу вештина	—	10 месеци и 19 дана	1.200 дин.

¹⁰ АЈ, МП, фонд 66, фасцикла бр. 849, јединица описа бр. 1274, бр. 821, Приштина, 9. март 1920. година (подаци о наставницима састављени 21. јануара 1920. године).

На основу извештаја бр. 1027 и с обзиром на број ученика који ће бити у идућој школској години, према извршеном наставном плану од 2. јануара 1920. године С. Н. бр. 60 гимназија би имала за шест разреда 14 стручних наставника и директора.¹¹ Да би ђаци уредно похађали наставу, неопходно је обезбедити новчана средства. Предлог конзула Нушића, да им се додели новчана помоћ, влада у Београду је одмах прихватила. Тако се сваке године, о трошку Србије, у приштинској гимназији школује по 20 ђака, који ће се равномерно примати из срезова: грачаничког, вучитрнског, гњиланског, митровачког и феризовићског (урешевачког). Питомце у групи од три до пет, смештали су на стан и храну код сиромашних, али честитих удовица, да би се и оне са својом децом могле хранити. Надзор над питомцима, као и над њиховом исхраном и удобношћу водио је наставник-протојереј Станоје Рашић, родом из Добротина на Косову.¹² У случају да се гимназија одмах претвори у пуну са осам разреда на јесен би се поред шест одељења формирала још два, и то: VII и VIII разред (свега 11 одељења). Два последња одељења захтевала би још два наставника, и то једног за језике и једног за математичко-физичку групу. У том случају би број потребних стручних наставника уместо 14 био 16.¹³ Разлози због којих је требало шесторазредну гимназију претворити у осморазредну су следећи: Приштина као центар Косова примала би ученике из околних гимназија, и то из призренске, пећке, новопазарске, митровичке и гњиланске. С обзиром на то да ниједна од ових гимназија није потпуна, приштинска би била главни центар за њих. Разлог томе је и што се у приштинској гимназији школује велики број деце из суседних срезова (Топличког и Врањског округа). Уосталом, могла се једна од седам нижих гимназија са Косова и Метохије подићи на степен пуне гимназије, али по мишљењу многих стручњака за то је најподеснија била приштинска гимназија, како по свом географском положају тако и по гимназијском дому који може да прими велики број ученика. Зато питање о отварању осморазредне гимназије на Косову треба одмах решити и решење што пре доставити Управи гимназије, да би ученици који имају право и хоће да полажу скраћени течајни испит у другој половини септембра текуће године, из шестог и седмог разреда, знали којој гимназији да се за испите обрате, било да их усмено полажу, било да наставе даље своје школовање.¹⁴

¹¹ *Истио*.

¹² Јанићије Поповић, *Живот Срба на Косову 1812–1912*, Никанор, Грачаница, 243.

¹³ АЈ, МП, фонд 66, фасцикла бр. 849, јединица описа бр. 1274, бр. 1028, директор приштинске гимназије Краљевине СХС Живко Ј. Јоксимовић – МП (одељење за средњу наставу), Приштина, 21. јун 1920. године.

¹⁴ *Истио*.

Извештај о раду приштинске гимназије у току трећег течаја 1920. године¹⁵

Разреди	У почетку течаја			У току течаја						На крају течаја			Свршили разреда				Полажу разредни испит	Понављали разреда	Напомена
	ученика	ученица	свега	ученика	ученица	свега	изашло			ученика	ученица	свега	одлични	Врло добри	добри	свега			
I	41	37	78	—	—	—	2	1	3	39	36	75	6	33	28	67	8	—	
IIa	35	17	52	—	—	—	2	—	2	33	17	50	7	17	17	41	9	—	
IIб	32	8	40	—	—	—	1	1	2	31	7	38	5	12	14	31	7	—	
III	24	8	37	4	—	4	2	—	2	31	8	39	2	19	12	33	5	1	
IV	18	13	31	—	1	1	—	—	—	18	14	32	6	9	9	24	6	2	
V	29	3	32	1	1	2	2	—	2	28	4	32	8	15	6	29	2	1	6 ученица је отишло у учитељску школу у Суботицу
VI	34	3	37	—	—	—	4	1	5	30	2	32	16	8	8	32	—	—	5 ученица је отишло у учитељску школу у Суботицу
свега	218	89	307	5	2	7	13	3	16	210	88	298	50	113	94	257	37	4	

Казне: свега 55 ученика кажњено је у току течаја са једним или два часа затвора од разредних старешина. Један ученик кажњен је разредним већем са четири часа затвора, а један од директора са три часа затвора. Наставничким саветом није кажњен ниједан ученик.

Владање: само тројица ученика има врло добро владање, а сви остали примерно.¹⁶

Број ученика по месту рођења¹⁷

Разреди	Из Приштине	Са Косова и Метохије	Из околних нових крајева од 1912.	Из старих деоница до 1912 (Србија и Црна Гора)	Напомена
VI	13	14	1	9	59 ученика из старих деоница Србије и Црне Горе од пре 1912. године, делом се односи на децу чији су се родитељи у овој области настанили, делом на децу чији родитељи живе у пограничним деловима Топличког и Врањског округа, а један део на децу чиновника који су из својих крајева дошли овде на службу
V	4	16	6	6	
IV	13	12	—	7	
III	13	15	1	11	
IIб	16	16	—	6	
IIa	21	23	—	8	
I	40	26	—	12	
свега	120	122	8	59	

¹⁵ АЈ, МП, фонд 66, фасцикла бр. 849, јединица описа бр. 1274 (извештај о раду приштинске гимназије у току трећег течаја 1920. године).

¹⁶ Исто.

¹⁷ Исто.

Настава

Рад у гимназији почео је 16. фебруара, а завршио се 12. јула 1920. године због појаве шарлаха у Приштини. Сметње у настави биле су:

- недостатак од почетка рада свих најпотребнијих наставника;
- недостатак уџбеника и потребних географских карата за земљопис;
- недостатак најпотребнијих кабинетских објеката и материјала за наставу из: физике, хемије, јестаственице са основама митологије, геометрије, историје, цртања;

- недостатак од почетка рада најпотребнијег школског намештаја;
- мењање расподеле предмета у току течаја на наставнике;
- краткоћа времена.

С обзиром на све наведене сметње, успех је ипак добар захваљујући преданости наставника и трудољубивости ученика.¹⁸

Процентуални годишњи успех из научних предмета¹⁹

Редни број	предмети	разреди						
		VI	V	IV	III	IIб	IIа	I
1.	Веронаука	—	—	4,30	4,20	4,25	4,33	4,01
2.	Српски	4,34	4,06	3,75	3,56	3,69	3,66	3,50
3.	Француски	3,75	3,22	3,06	3,33	3,54	3,34	—
4.	Латински	4,25	4,05	—	—	—	—	—
5.	Земљопис	—	—	3,06	3,54	3,75	3,75	3,69
6.	Историја	4,59	4,53	4,06	3,87	—	—	—
7.	Јестаственица	4,34	3,90	—	—	4,30	4,02	3,41
8.	Физика	—	—	—	3,62	—	—	—
9.	Хемија	—	—	3,40	—	—	—	—
10.	Математика	4,06	4,06	3,47	3,56	3,20	3,44	3,04
просечно		4,22	3,97	3,60	3,67	3,79	3,76	3,53

У току школске године од наведених предмета најслабију оцену су имали ученици у завршена три течаја из земљописа и математике, јер за предмете од почетка течаја није било довољно стручних наставника. Сличан случај је и са француским језиком. Да би настава у наступајућој школској години била уредна и да би у истој ученици могли стећи више знања, потребно је:

- да сви потребни наставници буду на почетку следеће школске године на својим дужностима;

¹⁸ АЈ, МП, фонд бб, фасцикла бр. 849, јединица описа бр. 1274 (настава).

¹⁹ Исто (процентуални годишњи успех из научних предмета).

– да се за време великог одмора гимназија снабде потребним ужинама које до сада није имала;

– да се омогући набавка потребних уџбеника ученицима, као и остале потребе на почетку школске године;

– да се изврше најпотребније поправке на школској згради, јер ће у идућој школској години бити најмање 9-10 одељења у случају ако гимназија остане шесторазредна. Међутим, ако се гимназија подигне на степен осморазредне, као што је прописано и као што би требало да буде учињено с обзиром на просветни и национални интерес у овим крајевима, онда би требало одмах обезбедити 11-12 одељења (учионица), јер у гимназијској згради нема довољно оправљених (од 16 соба, шест су без прозора).

О закупу, оправци и преправци зграде поднеће се посебан извештај. Посебан предлог ће се подносити и о потребном броју наставника за наредну школску годину.²⁰

Школска зграда гимназије

На основу извештаја поднетог министарству 4. августа под бр. 2115, истакнуто је да је Приштина највећа просветна област, има највише чистог српског елемента и потреба за отварањем пуне гимназије изискује адекватну школску зграду. Гимназијска зграда у Приштини је таква да јој многе околне вароши у старим границама могу позавидети. Зграда је масе, пок. Али Ефендије и узета је под закуп за десет година по 3.600 динара годишње. То је двоспратна зграда дужине 28,30 м и ширине 15 м; озидана је од тврдог материјала са пространим, сувим и видним сутереном. Зграда је окренута југу, а са северне стране има пространо двориште. Има ходник и осам одељења подесних за кабинете и послугу. У згради, у сутерену има осам одељења, на првом и другом спрату десет учионица, шест средњих и шест довољно пространих соба за канцеларију и кабинете.

Ђачки дом и трпеза

Поред школске зграде, Приштина је имала ђачки дом и трпезу. Дом је имао 80 кревета са постељинама, довољно посуђа и намирнице за неколико месеци у магацинима. У дому се може сместити 120 ученика, јер је цео дом оправљен и очишћен. Дом је смештен у згради митрополије и старе српске основне школе на најбољем месту у вароши.²¹

²⁰ Исто.

²¹ Исто.

Ђачка дружина

Ђачка дружина „Косово“ основана је 21. септембра школске 1919/20. године ангажовањем Трифуна Ђукића професора српског језика. Будући да се тада учило по скраћеним курсевима, поједини чланови нису улагали довољно труда за њен развитак, па је успех ђачке дружине био веома слаб. Почетком школске 1920/21. године на осмом редовном састанку изабрана је нова управа, која је спровела већу активност на раду дружине.²²

Да би се дружина материјално, што пре и што боље осигурала, оснива се позоришна секција, која је као њен орган, приређивањем концерата знатно помогла њен напредак. Новцем који је скупиен од концерата и чланских улагања, управа је искористила да доведе у ред књижницу, да повећа број књига и обезбеди потребан материјал за дружинску канцеларију.²³

Дружинска имовина и рад у дружини

Ђачка дружина „Косово“ има своју књижницу, која се састоји од 371 књиге, позоришну секцију и шест кулиса. Од готовог новца у каси има свега 144 динара. Дружина има и своја правила састављена од стране дружинске управе, а оверена од директора гимназије Живка Јоксимовића, као и штампбиљ и дружински печат са дружинским знаком у виду књиге.²⁴

У току школске 1920/21. године одржана су 22 дружинска састанка. Главни рад на састанцима био је писање на задате теме, читање и критиковање радова. Позоришна секција приредила је један концерт 7. новембра 1920. године у корист ђачке књижнице, где је остварила добит од 1.311 динара, и други 3. јануара 1921. године у корист сиромашних ученика, остваривши добит од 974 динара. Рад дружине контролисан је сваког тромесечја од стране контролног одбора.

Чланове управног одбора дружине чинили су: председник Стеван Бајић, ученик осмог разреда, потпредседник Петар Пашић, ученик седмог разреда, секретар Јездимир Студић, ученик осмог разреда, благајник Благоје Костић, ученик осмог разреда, књижничар Владета Димитријевић, ученик седмог разреда, помоћник књижничара Радмила Маговчевић и агенти: Михаило Јужаревић, ученик осмог разреда, Живојин Ракић, ученик седмог разреда, Урош Спасић, ученик шестог разреда, и Павле Новаковић, ученик петог разреда.

²² *Истио*, бр. 86 (извештај ђачке дружине „Косово“), Приштина, 1. јул 1921. године.

²³ *Истио*.

²⁴ *Истио*.

Чланове управе позоришне секције чинили су: председник Бранислав Печеновић, ученик седмог разреда, потпредседник Василије Стошић, ученик осмог разреда, секретар Драгослав Вучинић, ученик осмог разреда, и редитељ Ђорђе Мицић.²⁵

Извори:

Архив Југославије, Министарство просвете, фонд 66

Литература:

- Базић 2009: М. Базић, „Средњошколски систем образовања у Косовској Митровици од 1919 до 1933. године“, *Башџина*, бр. 27, Институт за српску културу, Приштина–Лепосавић
- Ђилас 2000: Ј. К. Ђилас, *Српске школе на Косову и Метихији од Немањића до 1912. године*, Институт за српску културу, Приштина
- Кадри Халими, „Приштина кроз векове“, у монографији *Приштина*
- Поповић: Ј. Поповић, *Живот Срба на Косову 1812–1912*, Никанор, Грачаница
- Урошевић 2001: А. Урошевић, *О Косову антропогеографске студије и друштва*, Народна и Универзитетска библиотека „Иво Андрић“, Приштина
- Чановић 1967: С. Т. Чановић, *Специфични проблеми настава у школама Косова и Метихије*, Приштина
- Чановић 1976: С. Т. Чановић, *Српске школе на Косову у XIX веку*, Јединство, Приштина

---

²⁵ Исто.

Mirjana BAZIĆ

THE IMPORTANCE AND STATISTICS OVERVIEW OF THE WORK OF PRISHTINA'S GRAMMAR SCHOOL FROM 1919 TO 1921

Summary

The author points out that necessity of the full state grammar school opening in Prishtina is to be important due to the satisfaction of educational and national needs of Kosovo, and the ones of enlightenment and cultivation of these areas, which are considered to be our cradle. The main aim of Prishtina's grammar school is the realization of educational and upbringing-related tasks and thanks to the commitment and engagement of its leaders it managed to preserve continuity of the healthy core and spirit of the milieu in which it appeared and developed as few schools did it before.

Nevertheless, as the author says, we cannot neglect the problem which follows school's, educational and up bringing-related reality, which causes the necessity for general analysis of schooling in this area. That includes reduction of negative impacts, procurement of material resources to create wider possibilities for quick overcome of cultural backwardness by the development of schooling system, and the necessity to satisfy a growing school network by adequate personnel and ensure more regular organization of educative process.

Key words: education performance, success of pupils, number of necessary personnel, schooling system, education-schooling goals.